

Bokmeldinger

Kari Telste

Det rare. Jenter og seksualitet gjennom 100 år
Oslo: Schibsted, 2005.

Er det farlig å kysse?

Kari Telste har skrevet en informativ, underholdende og lettlest bok om jenter og seksualitet gjennom 100 år. Boka er skrevet på oppdrag fra Norske Kvinners Sanitetsforening, som, sammen med andre kvinneorganisasjoner, i de samme drøyt 100 år har hatt en klar forståelse for sammenhengen mellom kvinners sosiale og seksuelle frigjørelse. Boka er imidlertid ikke en institusjonshistorie, men en bredt anlagt kulturhistorisk skildring av framveksten av seksualopplysning og av endringer og kontinuiteter i oppfattelsen av kropp, seksualitet og kjærlighet. Dette er et viktig bidrag: Intimlivets historie og unge kvinners situasjon har ofte falt utenfor synsvinkelen til både historikere og ungdomsforskere.

Som etnolog behersker Kari Telste kunsten å bruke et bredt kildetilfang slik at det gir et nært og levende bilde av hverdagslivet. Kildene som anvendes, er rådgivningsbøker, lærebøker og tidsskrifter fra ulike historiske perioder, men også minnesamlinger og spørrelister hvor eldre kvinner ser tilbake på sin ungdom, og spørrespalter og nettstedet hvor unge jenter lufter sine meninger, sin usikkerhet og sin tvil. I tillegg til dette er framstillingen basert på andres undersøkelser, både hovedoppgaver og forskningsbidrag. Som forsker kunne man iblant ønske seg litt tydeligere referanser både til de undersøkelsene det bygges på, og til plassering av erindringsmaterialet mer presist i tid og rom. Nå er imidlertid ikke boka skrevet primært til forskere (selv om forskere absolutt kan få forstand av den), men til et bredere publikum. Som formidling er den forbilledlig med et jordnært språk og en jordnær refleksjonsstil, og den har et vell av gode bilder og illustrasjoner, og dessuten en innbydende layout.

Boka har fire hovedkapitler. Det første tar for seg de historiske linjer i seksualopplysning for jenter i Norge, det andre den kvinnepolitiske kampen for kvinners rett til å bestemme over egen kropp både når det gjelder seksuell aktivitet, seksuell orientering, onani, lyst, prevensjon og abort. For

moderne mennesker som nok kan gå lei av å bli konfrontert med seksualitet i alle kanaler, kan det være en god påminnelse hvor kort tilbake i tiden vi skal før seksualitet og normale kvinnelige kroppsfunksjoner som menstruasjon og graviditet, var omgitt av fortielse og tabu, for ikke å snakke om hvordan unge kvinner satte liv og helse på spill ved illegale aborter. I norsk sammenheng spilte Katti Anker Møllers radikale kvinneprogram en helt sentral rolle i nesten et halvt århundre. Fra 1901 reiste hun rundt i landet og talte for seksualopplysning for jenter, og allerede fra 1913 stilte hun krav om selvbestemt abort, 65 år før det ble innført. Men også Anna Sethnes' og Kattis egen datter Tove Mohrs betydning for skolens seksualundervisning, Karl Evangs innsats med Populært tidsskrift for seksuell opplysning og 1970-tallets Klinikk for seksuell opplysning får sin plass i historien. Det gjør også to bøker fra 1916 og 1927, begge skrevet av legen Kristiane Skjerve, som fikk en enorm betydning for seksualopplysningen for unge norske kvinner. Bøkene var bestselgere, men omstridte. Kari Telste får godt fram hvordan seksualopplysningsprosjektet hele veien har vært innvevd med kristen moral, ekteskap, kjernefamilie og heteronormativitet.

Mens de første to kapitlene handler om «de voksnes» offentlige debatt om seksualitet og seksualopplysning, er det de unge kvinners perspektiv som trer fram i de to siste. Hva visste unge jenter i ulike historiske perioder om seksualitet, menstruasjon, kjønnsykdommer, prevensjon, graviditet og normalitet, og hvordan skaffet de seg den kunnskap som tause foreldre og flau lærere enten ikke mente de hadde godt av eller var for bluferdige til å formidle? De unge jenters lyst til å utforske det forbudte og til å utvide rammene for sin egen livsutfoldelse har vært i konstant motsetning til de voksnes behov for å beskytte dem. Derfor har for eksempel unge jenters klesstil vært et uoppslitelig tema i offentlig debatt (jf. dagens panikk over bare mager), og det jentene vil ha på seg, har *alltid* blitt assosiert til å være billig og seksuelt tilgjengelig. Seksualitetens innleiring i forestillinger om kjærlighet, forelskelse og romantikk er temaet for siste kapittel. Slike kulturelle forestillinger har hatt betydning for unge jenters egne overveielser for hvor langt de kunne gå i flørting og sjekking, hva som var deres egen skyld, når de ble «utnyttet» av kyniske menn, og når det var riktig å «gi etter». Jentene har lært selv å tolke sin seksualitet i lys av følelser og kjærlighet, mens kvinnelig lyst har vært vanskeligere å integrere i et slikt romantisert og kjønnsoppdelt kjærlighetsbilde.

Historien om hvordan seksualiteten er blitt et mindre tabubelagt tema, er fascinerende og kaller egentlig på et større forskningsarbeid enn det som kan rommes innenfor et formidlingsprosjekt som dette. Man kunne ønske at Kari Telste fikk anledning til å forfølge dette. Hun har godt grep om hvordan seksualitetens kulturelle kontekster former opplysningsprosjektet: økt

kunnskap om seksualitet og reproduksjon har vært begrunnet med så ulike hensikter som å bedre helse og levekår, å verne unge kvinner fra farlige menn, å bedre seksualmoralen, å fjerne skyld og angst, å legge til rette for en sunn, ren og naturlig seksualitet, å øke den seksuelle tilfredsstillelse, å frigjøre individet fra normative krav og å styrke den enkeltes evner til selv å sette grenser ut fra egen lyst og identitet. Selve spenningen mellom seksualitet og opplysning er i seg selv litt av en nøtt. Det følger nesten uunngåelig en forestilling om renhet, sunnhet og fornuft med på kjøpet, mens de mer sanselige og fantasmatisk aspektene får trange kår.

Åpenheten om seksualiteten har naturligvis ikke gjort seksualitet uproblematisk for ungdom (eller for andre for den saks skyld). Telste tar for seg både endringer og kontinuiteter, og man kan kanskje innvende at hun – slik historikere ofte gjør – har en tendens til å se de kulturelle normer og forestillinger som det foranderlige, og den menneskelige psykologi som det invariable og universelle. Men kunne det ikke tenkes at også psykologiske reaksjoner for eksempel på pubertet og seksualitet er historiske fenomener, uten at de av den grunn mister sin psykologiske karakter? Men når det gjelder kulturelle endringer, er Kari Telste på hjemmebane. Mens ungjenta på 1930-tallet bekymret spør om det er farlig å kysse, spør dagens jente om det er normalt ikke å ha kysset når du er 14 år. Telste viser hvordan friheten til å være seg selv kan være et tyngende prestasjonskrav, men også hvordan det kan ligge nye kulturelle produksjonsbetingelser i den moderne vekslingen mellom selvstendighetskrav og konformitet: «I samspillet mellom å være seg selv og å være som alle andre skapes nye muligheter for å gjøre det de selv har lyst til» (s. 120). Det er imidlertid tunge ideologiske føringer på seksualitetsfeltet. Forestillingen om den aktive og erobrende mannlige seksualiteten og den passive og uskyldige kvinnelige seksualiteten som skal vekkes (og beskyttes) av mannen, består i beste velgående, selv om den kler seg i mer moderne gevanter. Telste peker for eksempel på hvordan også 1960-tallets seksuelle frigjøringsprofeter Inge og Sten Hegeler oppfattet kvinnens nytelse som mannens ansvar. Seksuell erfaring betyr i dag fortsatt noe forskjellig for jenter og gutter: «Det viser seg at gutter fortsatt ikke ser det som særlig utfordrene å erobre ei jente de anser som lett på tråden. Motsatt kan det derfor heller aldri bli noe mål for jenter å ha ligget med flest mulig gutter. Det ligger ingen erobring i det; alle gutter vil jo!» (s. 119). Som bekjent sitter seksualiteten like mye i hodet som i andre deler av kroppen.

Harriet Bjerrum Nielsen

Professor ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning,
Universitetet i Oslo.

Olve Krange og Tormod Øia

Den nye moderniteten – ungdom, individualisering, identitet og mening
Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2005

Modsat læsningen af kriminalromaner, kan det nogle gange være en fordel at læse slutningen på en bog først. Det gælder så afgjort med denne nye bog af Olve Krange og Tormod Øia: *Den nye moderniteten – ungdom, individualisering, identitet og mening*, hvor forfatterne har sat sig for at undersøge om de nye sociologiske teorier om socialisering og ny modernitet er en forudsætning for at forstå nutidens unge, og deres konklusion er afvisende – ikke fordi teorierne ikke kan bruges på de unge, men fordi teorierne ikke er gyldige.

Dermed har forfatterne sat sig den opgave at levere et kritisk modspil til den omfattende reception af teorierne om senmodernitet og postmodernisme som har fundet sted inden for ungdomsforskningen, selvom kritikken dog tidligt blev rejst i Furlong og Cartmels *Young People and Social Change* (1997), som forfatterne da også støtter sig til.

Forfatternes kritiske metode er at modstille den nye sociologis ofte løst empirisk funderede teorier med empirisk evidens, som ikke blot er hentet i den aktuelle ungdomsforskning, men tillige i den norske, ja, sågar den norrøne kulturarv. Forfatternes argumentatoriske greb er at anlægge et historisk perspektiv på den nye sociologis teser, dvs. at stille spørgsmålet om den nye historiske realitet, som beskrives i disse teorier, er udtryk for et kvalitativt brud, eller om det i virkeligheden er et anderledes empirisk udtryk for fænomener som er kendetegnende for moderniteten. Kritikken leveres som en kritik af de teoretiske konstruktioner, fordi senmodernitetsteorierne karakteriseres som idealtyper, en beskrivelse af samfundsmæssige udviklingstendenser, der unddrager sig empiriske argumenter. Alligevel spiller den empirisk funderede kritik en væsentlig rolle, som fx når der med henvisning til flyttestatistik for de sidste 150 år påvises at befolkningens mobilitet aldrig har været lavere end i dag.

Forfatterne sætter sig for at undersøge om den aktuelle situation repræsenterer et brud med moderniteten, således som det hævdes i den nye sociologi, eller om der er tale om kontinuitet. Forfatterne drager nytte af deres litterære og kulturelle ballast. Åbningskapitlet «Den nye vin» (så er tonen slået an) indledes med et citat fra Ibsens *Brand* og en analyse af *Peer Gynt*. Her afviser forfatterne Baumanns påstand om at den senmoderne flydende identitet skulle stå i modsætning en moderne identitet kendetegnet ved stabilitet og kontinuitet, idet de påviser at Ibsens figurer også var kendetegnet ved en flydende identitet.

Postmodernisternes tese om et brud underkastes kritisk belysning, og de udsættes for generel kritik, fordi deres samfundskritik bygger på socialt løstrevet sproglig tegnteori om de store fortællingers sammenbrud. Forfatterne repeterer tre gamle store nationale fortællinger om kongemagt, religion og slægt, og tre nye: nation, civilsamfund og uddannelse, og påviser gennem fyldig empiri at de er forandrede, men ikke har mistet deres udsagnskraft. Om end spændende får kapitlet om disse fortællinger et parentetisk præg, og den socialdemokratiske velfærdsstat, som sporadisk nævnes i bogen, kunne vel have haft en plads blandt de store fortællinger.

Forfatterne kritiserer endvidere tankegangen om et historisk brud ved at matche aktuelle eksempler der kunne understøtte Becks teori om risikosamfundet med eksempler på det samme hentet fra modernitetens barndom. Det er umiddelbart overbevisende, men man savner at forfatterne havde inddraget nogle af de fænomener der for alvor kendetegner den aktuelle udvikling, og de forandringer det har medført: computere og Internet, for ikke at tale om gen- og nanoteknologien, som vi kun kan ane de konsekvensmæssige konturer af.

To begreber står centralt i diskussionen af forholdet mellem klassisk og ny modernitet: identitets- og individualiseringsbegrebet. Identitetsbegrebet fremstilles ud fra Erik H. Eriksens og George H. Meads teorier om det sociale selv, dvs. at identitet ikke er personlig villet og kommunikativt formidlet, men udvikles gennem alle facetter af den sociale interaktion. Forfatterne peger på at identitet udvikles gennem selverkendelse, selvopfattelse i forhold til de andre, kulturel identitet, dvs. hvad man står for moralsk, religiøst og politisk, og socialt tilhørsforhold, der kan differentieres i form af bl.a. sociale, etniske og nationale grupper. Identitetsbegrebet knyttes på spændende vis sammen med et kulturbegreb, hvor individet således differentieres på to niveauer: det kulturelle fællesskab og den personlige identitet, således at identitetsmæssige ligheder og forskelle kan optræde på begge niveauer, ligesom den unge bevæger i forskellige kulturelle fællesskaber.

Individualiseringsbegrebet fremstilles bredt og omfattende ud fra Becks, Giddens' og Baumans forskellige bidrag. Et element heri er ophævelsen af samfundsmæssige institutioners socialt integrative kraft, hvorved individet opnår en ny frihed, men samtidig også den usikkerhed der er forbundet med frisættelsen. Forfatternes kritiske pointe er at fremdrage de klassiske sociologiske teorier og påpege at «overgangen mellem det tradisjonelle og det moderne samfund kan godt utelægges som en historie om individualisering». Som klassikerne iagttog det traditionelle samfunds normative opløsning, iagttager nyklassikerne nu det modernes opløsning. Forfatterne fremdrager konsekvenserne heraf for ungdomslivet i form af uoverskuelige handlingsalternativer, svage normpåvirkninger og orienteringspunkter i samfundet, men

også friheden til at vælge sin egen livsbane. Hvor forfatterne medgiver at moderniteten har indebåret en – om end usamtidig – individualisering på det institutionelle niveau, der tilbageviser de med omfattende reference til empiriske undersøgelser af bl.a. uddannelsesvalg at noget tilsvarende skulle have fundet sted på individniveauet.

Forfatterne lader diskursen om individualiseringen stå åben hen igennem bogen, mens de gennemgår forskning der taler henholdsvis for og imod individualiseringsten, og de lader den forklaringsmulighed stå åben at individualiseringen kan fungere som en kulturel ressource for ungdommen. Tilmed forholder de sig til deres egen position med en senmoderne refleksivitet: «For empirisk basert ungdomsforskning er det ikke holdbart å observere stabilitet over tid og konkludere med at individualiseringsten er feil, eller å høre på unge som føler seg individualisert, og på det grunnlaget konkludere med at individualiseringsten er sann» (p. 243).

Ulrich Becks position kalder forfatterne for det sterke individualiseringsbegreb, der modopstilles et svagt begreb om individualisering. Det svage individualiseringsbegreb defineres knapt. Det siges at det ikke skiller sig ud fra traditionel sociologisk forståelse, og det afvises fordi det kan bruges til hvad som helst og ikke bidrager med noget nyt. Det sterke begreb gør individet uafhængigt af «kollektive meningsressurser», hvorved individet fremstår som autonomt og kun beroende på sig selv i sine handlinger. Et andet sted i bogen tillægges Beck den opfattelse at individet skulle være løsrivet fra den sociale kontekst som udgøres af dets opvækst og socialisering. Begge steder bygger tolkningen på et gengivet citat fra Becks Risk Society (1992, p. 135). Kritikken af Beck er kortfattet, og den er efter min opfattelse ikke rimelig. Beck er om nogen ikke voluntarist, og man behøver blot læse lidt længere end det pågældende citat for at få det bekræftet. For Beck er individualiseringen ikke uafhængig af samfundsmæssig tvang, men den samfundsmæssige tvang forvandlet til en tvang der optræder som individuel tvang. Så når forfatterne afviser det sterke individualiseringsbegreb som usandt, er det ikke hos Beck at de skal forvente at blive modsagt.

På trods af det kritiske projekt, så leverer forfatterne i denne bog tillige en omfattende og detaljeret fremstilling af de teorier, der er genstand for deres kritiske undersøgelse. Bogen spænder utrolig bredt, og begrebsintroduktionen er bredere end man sædvanligvis ser. Der er i det hele taget et pædagogisk touch over fremstillingen, som tillige er særdeles velskrevet. Samtidig med at fremstillingen kommer bredt omkring i både klassisk og ny sociologi, så gives der konsekvent en detaljeret indføring i de anvendte begreber. Anmelderen er kun faldet over to begreber, «identitetsarbeid» og «taus kunnskap», som bruges uden denne samtidige indføring. Teksten er fyldt med spændende iagtt-

gelses og analyser, fx en kort modstilling af hvorledes skolen har erstattet arbejdspladsen som det primære socialiseringsrum for unge i dag. Det indebærer at den kollektive og ikke-konkurrenceprægede socialisering på arbejdspladsen erstattes af et individualiseret og konkurrencepræget uddannelsesmiljø. Det giver et nyt perspektiv på individualiseringsproblematikken, som også kan anlægges på den karriereorienterede arbejdsplads.

Der er således ydet en stor præstation med frembringelsen af dette værk, og det er en indsats som aftvinger respekt. Argumentationsniveauet er gennemgående højt. Der er dog også enkelte eksempler på steder hvor pennen har flydt lidt let. Fx lykkes det på samme side at rette kritik mod en forsker der antager at de holdninger de unge giver udtryk for, er dækkende for deres situation, fordi det «må være forskningens opgave å trenge gjennom en slik falsk selvopfatning og å vise hvor og hvordan sosiale forhold har innflytelse over konkret praksis», samtidig med at forfatterne udokumenteret og uargumenteret hævder om mediebildet af de unge, at «det er grunn til å mene at disse beskrivelsene både treffer, vedlikeholder og forsterker en selvopfatning som er utbredt blant unge i dag» (p. 144 f.).

Bogen er skrevet på norsk og henvender sig primært til et norsk publikum. Dette understreges af dens meget indforståede referencer til norsk historie, litteratur og kultur, der givetvis vil opleves som en fremmedhedsdistance af andre nordisk læsere uden dette kendskab. Dette kan vel også ses som forklaring på at forfatterne tager enkelte norske forskningsbidrag op til diskussion alene med det formål at forkaste dem. Der bliver kastet et kritisk lys på alle dele af den norske ungdomsforskning. Og måske er dette endnu et synligt udtryk for at forfatterne ikke selv har overgivet sig til den form for individualisering, hvor man fortier det man er uenig i, og kun citerer det der er prestigegivende.

Forfatterne fremdrager i løbet af bogen en mængde forsknings- og undersøgelsesresultater der samlet giver et billede af ungdommen i dag. En stor del af disse understreger ungdommens mere individuelle adfærd i dag, mens andre understreger kontinuiteten i de mangeartede samfundsmæssige kræfter, der øver påvirkning på de unges liv. Forfatterne har valgt at fokusere på at gennemføre en omfattende kritik af Beck, Giddens og Baumans teorier om konsekvenserne af den senmoderne udvikling. Selvom kritikken næppe fælder disse kapaciteter, så er det dog et velkomment korrektiv til den pædagogiske forenkling som sådanne teorier udsættes for når de gøres til genstand for omfattende formidling.

Carsten Yndigeegn
Associate Professor, Ph.D.
Syddansk Universitet

Paul Otto Brunstad og Trude Evenshaug (red.)*Å være voksen*

Oslo: Gyldendal Akademisk, 2005

Når er vi voksne, og hva er det å være voksen? Dette er temaet som forener de ni artiklene i denne tverrfaglig sammensatte antologien. Gjennomgående diskuteres voksenrollen innenfor konteksten av den generelle samfunnsutviklingen. Samtlige bidrag tolker «voksenhet» som et relasjonelt begrep. Særlig blir foreldre-barn-relasjonen løftet fram hos flere av bidragsyterne. Svarene som presenteres, spriker. Noen av bidragene problematiserer det å være voksen ut fra et modernitetsteoretisk utgangspunkt. Blant dem identifiserer vi en bekymret tone, hvor de voksne glipper taket i sin viktige rolle. I de andre bidragene tar forfatterne utgangspunkt i egen empirisk forskning for å belyse «voksenhetens» utfordringer i dagens norske samfunn. Her møter vi aktive voksne som tar voksenhetens utfordringer på alvor.

I innledningskapitlet motiverer Trude Evenshaug bokas prosjekt. Tidligere tiders generasjonsspesifikke overgangsriter, som konfirmasjon, har forvitret. Det å få barn har blitt erfaringen mange knytter til det å bli voksen, men voksenhet kan ikke bare handle om omsorgsoppgavene som følger med foreldreskapet. Evenshaug viser at begrepet tømmes for mening dersom det behandles synonymt med det å være foreldre eller profesjonell omsorgsperson. Voksenrollen innebærer en forpliktelse til å formidle tradisjon og verdier til de oppvoksende generasjonene. Å være voksen er slik sett en sosial kategori, noe man ER, kontinuerlig og uavhengig av spesifikke situasjoner. Det er med andre ord noe mer enn en rolle man kan gå ut og inn av.

Samfunnets voksne har generelt den viktige oppgaven som sosialiseringsagenter. Dermed er det også viktig å diskutere hvilke krefter som utfordrer og kanskje truer voksenrollen i dagens situasjon. Dette gjøres i bokens tre kapitler med et modernitetsteoretisk utgangspunkt. Terje Manger forteller ved hjelp av blant andre Giddens, Baumann og Beck historien om et samfunn der det å være voksen nærmest blir en umulig oppgave. I kombinasjon med jakt på evig ungdom og selvrealisering forsøker de å sette grenser for egne barn. De burde heller forsøkt å sette grenser for seg selv, ifølge artikkelforfatteren. Utgangspunktet for diagnosen er at mennesket i modernitetens nåværende fase frikobles fra tradisjoner og verdier. I kombinasjon med grenseløst massekonsum blir påvirkningskanalene mange og sprikende – og valgmulighetene uendelige. Menneskelig handling mister forankringen i tradisjon og verdier. Mens antisosial atferd i tidligere tider hadde sin årsak i en vanskelig barndom, har antisosial atferd i dag blitt en tilpasningsreaksjon på den sosiale konteksten til moderne unge og dermed et biprodukt av

moderniseringen. I en tid med flytende relasjoner og verdier er det viktig med en voksenrolle som tar barn og unges behov for grunnleggende tillit og trygghet på alvor. Dette gjøres gjennom kontakt med nære omsorgspersoner. Da kan også kultur- og verdiformidling bringes videre. Det ligger med andre ord en dyp bekymring for vilkårene for menneskelig handling i dette bidraget. Lykkes ikke de voksne, som motkraft til moderniseringen, blir alle handlingsalternativer moralsk likeverdige. Situasjonen minner om anomi og normoppløsning.

I tredje artikkel fortsetter Robert A. Wicklund i samme bekymrede tone. Vi er vitne til en funksjonstapping av den offentlige voksenrollen, hevder han. Denne skal primært være bærer av og formidle bestemte *kulturformer*, som dannelse og høflighet. Samfunnsendringer har bidratt til at voksenhet i dag først og fremst handler om å tilfredsstille egne og andres presserende behov. Når det moderne mennesket med behov for akutt tilfredsstillelse skal formidle kulturformer som krever tid og kontinuitet, oppstår en oppmerksomhetsbrist overfor barn. Voksenrollen forvitrer. Kulturformer kjennetegnes videre ved en sanselig dimensjon. Også den forvitrer når kommunikasjonsteknologien erstatter de faktiske relasjonelle møtene. Når flørt, for eksempel, foregår på sms der man verken kan høre, se eller røre, unndrar flørten seg kontroll fra voksne verdi- og kulturformidlere.

I artikkel sju reflekterer Arne Johan Vetlesen over voksenrollen i en markedsstyrt verden, og igjen blir vi ført inn i modernitetens dystre konsekvenser. Dyrkingen av selvrealisering og øyeblikkets lykke fjerner blikket for hva vi gjør mot våre omgivelser. Voksne som vegrer seg for å være voksne, setter grenser for sine barn på feil steder. Dermed tapes kampen om oppdragelse til markedets mektige aktører. Voksenpersoner som husker hvordan det er å være barn, og som er trygge i de spesifikke friheter som tilkommer dem som voksne, kan lære sine barn å bli en kompetent «velger». Dette handler om noe annet enn å lære dem å bli «kritiske forbrukere» av varer og tjenester de eksponeres for. Først og fremst handler det om at barna må lære at valg har konsekvenser for andre. Vetlesen mener at dagens barn skjermes for lite – nemlig mot kommersialiseringen av tilværelsen og mot rollene som kunde/konsument, og dels skjermes for mye – mot innsikt i konsekvensene av denne livsførsel for det økologiske system.

På bakgrunn av samtaler både med foreldre og lærere gir Thomas Nordahl i artikkel fire et innblikk i hvordan det er å være foreldre for skolebarn. Hans samtidsbilde forteller ikke om fraværende og selvrealiseringshungrige foreldre. Snarere tvert imot. I møte med profesjonelle oppdragsagenter opplever mange foreldre en institusjonell makt som gjør utøvelse av foreldreskap problematisk. Mange foreldre som henvender seg til skolen på vegne

av egne barn, opplever dialogen med lærere som vanskelig. Skjulte, indirekte og ofte ubevisste strategier for makt utøves fra lærernes side. Dette bidrar til en avmaktsfølelse hos foreldre. En avmakt som både er knyttet til skolens hegemoni som kunnskapsoverfører, og til realiteten at foreldre ofte er avhengige av skolen som oppholdssted for sine barn. En løsning, ifølge Nordahl, vil være å analysere de kommunikative prosessene som virker i skolekonteksten. Dersom dialog og diskusjon baseres på likeverd og respekt, kan det skapes en felles intensjon om å komme fram til enighet om et saksforhold. Slik dialog mellom lærer og foreldre kan gi foreldre medvirkningsmuligheter og bidra til at de får være voksne for sine barn, også i skolesammenhengen.

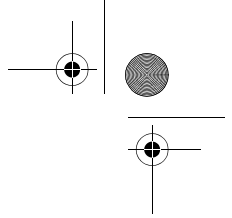
Peder Haug viser i artikkel fem at pedagogikkens syn på barn og barns læring utfordrer begrepet om den voksne. Den tradisjonelle pedagogikkens ideologi ga læreren ansvaret for at eleven lærte noe, og hva han lærte. Gjennom reformpedagogikkens ideal, derimot, fungerer læreren mer som en veileder som skal motivere eleven til egen utvikling og legge forholdene til rette for elevens egne aktiviteter. I forhold til de andre bidragenes konkrete problemfokus, framstår artikkelen som abstrakt og litt på siden av bokas hovedtema. Men kanskje poenget er at Haug finner et forsvar for reformpedagogikken i det problemområdet som belyses. Reformpedagogikken formulerer en lærerrolle som inkluderer elevenes medvirkning i skolen. Sannsynligvis omfatter dette også økt foreldreinvolvering, som Nordahl etterlyser.

Nicole Hennem beskriver i det sjette kapitlet det å være foreldre for ungdom som en balansekunst mellom kjærlighet og autoritet. Bidraget fører oss bort fra samtidsfortellingene om det senmodernes funksjonstapping av voksenrollen. Hennems informanter forteller om kjærligheten de nærer overfor egne barn. Slik identifiserer hun viktige kulturelle rammer for foreldreskapet. De tre historiene som går igjen, er historien om det ønskede barn, om den gode barndom eller om ungdom som «produkt av foreldrenes oppdagelse». I forholdet mellom *kjærlighet* og *autoritet* handler kjærlighetsarbeidet «om å gi det beste» til sine barn. Sårbarheten i relasjonen viste seg når ungdommen kunne velge vekk foreldrenes kjærlighet. Kontinuitet i relasjonen var et gjentatt tema for å forebygge slike relasjonsbrudd. Den *posisjonsbaserte autoritet*, i kraft av å være mor og far, kunne i enkelte tilfeller bidra til maktbruk fra foreldrenes side. Dette enten forsterket eller svekket deres autoritet. I den *kompetansebaserte autoritet*, som både er steds- og situasjonsavhengig, gis det rom for forhandlinger. Også de unges kompetanse ble lyttet til. Å være foreldre opplevdes som risikofylt. Oppdragelsesarbeidet bestod også i å unngå brudd med sønnen eller datteren, eller unngå at barna ikke følte seg elsket. Foreldreoppgaven er nok utfordrende og vanskelig,

men heller ikke i dette bidraget finner vi igjen selvrealiserende foreldre som svikter oppgaven.

Irene Engelstad gir en interessant og tankevekkende skildring av foreldrestemmer fra litteraturens verden. I en tid der fedre var usynlige som foreldre, beskriver både Bjørnstjerne Bjørnson og Amalie Skram fedre som viser en sterk og inderligfølt farskjærighet til sønnene. Men det er en kjærighet som langt fra er betingelsesløs. Sønnene er i sine autoritære fedres vold, der egne utfoldelsesmuligheter blir sterkt begrenset. Av Skram får vi fortellingen om en mor og hennes forbitrelse over å ha «slike barn», når sønnen Sivert tar sitt eget liv. Denne litteraturen formidler bilder av foreldre som først og fremst ser seg selv. Avstanden til nåtidens foreldrestemmer i boken *Oppdrag: MAMMA. PAPPA* er stor. Her er det følelser, refleksjoner og erfaringer fra kompetente mødre og fedre om det valget de har tatt om å bli foreldre vi hører. Engelstad fører oss videre over på samtidsromaner med ulike foreldrestemmer (Erling Loe, Hanne Ørstavik, Per Petterson, Merete Lindstrøm, Dag Solstad mfl.). Et interessant poeng er at flere av romanfedrene opplever avmakt over det å være far, mens romanmødrenes historier dreier seg om manglende empati og evne til å se og forstå sine barn. Kanskje dette forteller noe om vår tids samfunnsnorm om hva det er å være den gode far og den gode mor? Engelstads komparative lesning av litteratur fra ulike epoker forteller også om endringer i voksen-/foreldrerollene. Her er overgangen fra en betinget til en betingelsesløs kjærighet det sentrale funnet. Heller ikke litteraturviterens tilnæringsmåte gir støtte for tesen om en voksenrolle som forvitrer. Med Hennums artikkel som bakteppe, er det kanskje slik at fravær av tilstedeværelse og manglende kjærighet tolkes som det største sviket mot våre barn.

Dette er nært knyttet til Paul Otto Brunstads avsluttende artikkel om behovet for anerkjennelse. Hans tese er at neste generasjons livsmestring er dypt forankret i de voksnes forvaltning av anerkjennelse. Anerkjennelsens verdi, både fra familien, venner, i arbeidslivet og samfunnslivet for øvrig, reduserer marginalisering. De som ikke får denne anerkjennelse, utgjør samfunnets risikogruppe. Høflighet er anerkjennelsens koreografi, banal i sin enkelhet, men på samme tid fundamental i sin virkning. Brunstad bruker betegnelsen *mentor* på en som kan formidle anerkjennelse. En mentor forstår, ser og fastholder verdien av den andre på en måte som styrker selvfølelsen. Dette fremmer pågangsmotet og utvikler kreativiteten og skapergledden. Særlig interessant blir dette når han etter mitt skjønn utvider begrepet «voksenhet» til også å dreie seg om noe mer enn relasjonen barn-foreldre. Som han avslutningsvis sier: «Også vi voksne trenger til tider at noen gir oss en påminnelse om vår egen verdi og betydning i fellesskapet. På den måten

vil vi gjennom andres anerkjennelse kunne våge å være det vi er, nemlig voksne.»

Jeg syns boka er et interessant bidrag til en diskusjon om hva det er å være voksen i dag. Det oppstår en spenning i og med at de modernitetsteoretiske artiklene ikke finner gjenklang i bidragene som lar oss møte de voksnes stemmer. For denne leseren er den spenningen særlig interessant. De voksne studieobjektene framstår ikke bare som villige til å ta på seg en ansvarlig voksenrolle der barn og unges behov for omsorg og kjærighet er viktigst. De framstår også som reflekterte i utformingen av rollen. Selvsagt vil vi i den «virkelige verden» finne de som setter jakten på øyeblikkets lykke og selvrealiseringens umettelige behov høyere enn «voksenhet». Men det er altså ikke denne voksenpersonen som dukker opp i de empiriske studiene. Likevel syns jeg det er noe besnærende over de bekymrede og normative modernitetsteoretiske bidragene. Tematikken fortjener oppmerksomhet. De empiriske bidragene har tross alt andre teoretiske utgangspunkter. Empirisk baserte studier som tar utgangspunkt i bekymringen for voksenhetens vilkår i modernitetens foreløpig siste fase, kunne vært et spennende prosjekt.

Guro Ødegård
Stipendiat ved NOVA

